

סיכום חומר הלימודים בהיסטוריה
בהתאם לתוכנית הלימודים הגמישה
תשפ"ו

שאלון: 29225

חלק רביעי:
מדינת ישראל

ערך: עדו ישראלי

הבהרה: הסיכום מביא את חומר הלימוד הנדרש לבגרות בתמציתיות, אך לעיתים מופיעות שאלות בבחינת הבגרות שקשה לענות עליהן בלי לקרוא את ספר הלימוד עצמו. אומנם אלה מקרים לא רבים, אבל גם הם קורים. בקיצור: אם הלך לכם- מחמאות אלי, אם לא- ראו הוזהרתם!

תוכן

2	מדינת ישראל.....
3	השלב הראשון של מלחמת העצמאות:
5	תוכנית ד' ותוצאותיה
6	ההכרזה על הקמת המדינה.....
8	תוצאות המלחמה:
8	פליטים יהודים ופליטים ערבים.....
8	הסכמי שביתת הנשק
9	העליות בעשורים הראשונים לאחר קום המדינה.....
9	גלי העליות בשנים 1948-1951
9	גלי העליות בשנים 1953-1954 ואילך
9	מדיניות כור ההיתוך
10	העליות בשנות ה-70 ובשנות ה-90 של המאה העשרים
10	מבצעים ומאבקים לעלייה מברית המועצות
12	מבצעי עלייה מאתיופיה
15	הסכסוך בין מדינות ערב למדינת ישראל
17	יחסי מדינת ישראל והעולם הערבי
17	הסכסוך הישראלי – פלסטיני

מדינת ישראל

רוב היישוב היהודי קיבל את החלטת החלוקה של האו"ם בשמחה רבה, הייתה זו הגשמת חלום בן דורות של הקמת מדינה יהודית עצמאית. אומנם היו חסרונות: ירושלים נותרה בין-לאומית, השטח היהודי חולק לשלושה חלקים עם חיבור צר שיכול היה להינתק בקלות על ידי הערבים, אולם הרוב

היהודי שמח. לעומת זאת הערבים שללו החלטה זו מכל וכל וכבר למחרת ההחלטה יצאו במאבק נגדה.

מלחמת העצמאות- אנו מחלקים את מלחמת העצמאות לשני שלבים מרכזיים: שלב א- מיום לאחר החלטת החלוקה (30 בנובמבר 1947) ועד להכרזת המדינה (15 במאי 1948). שלב ב' - מ-15 במאי 1948 ועד לחתימה על הסכמי שביתת הנשק (אפריל 1949).

השלב הראשון של מלחמת העצמאות:

בא"י פעלו שלושה כוחות מרכזיים:

א. **הכח הבריטי**: כ-100,000 חיילים שלרשותם משוריינים, טנקים, מטוסים, הכח שכן בבסיסים ובתחנות משטרה והתכוון ליציאתו מהארץ בתוך כמה חודשים בשל החלטת האו"ם על סיום המנדט. הבריטים היו מעוניינים לסגת עם מינימום נפגעים, תוך שמירה על יחסים סבירים עם העולם הערבי (בשל האינטרסים הכלכליים והביטחוניים).

ב. **הכח היהודי**: הכח הצבאי מנה כ-50,000 אנשים והתבסס על שלושת המחזרות: ההגנה והפלמ"ח: כ-40,000 לוחמים: הפלמ"ח כ-2,100 איש מאומנים היטב, החי"ש (חיילות שדה) גם כן כ-9,500 מאומנים, כ-30,000 חי"מ (חיילות משמר) כח המאורגן להגנת היישובים אינו מאומן כצבא. וכ-10,000 גדנ"ע (גדודי נוער) שסייעו בקשר ורפואה. האצ"ל: כ-4,000 לוחמים מאומנים. הלח"י: כ-800 לוחמים מאומנים.

ג. **הכח הערבי**: מספר הלוחמים הערבים היה כ-14,000 אלף והוא הורכב מ-
1. כ-10,000 מקומיים שאורגנו על בסיס כנופיות מקומיות, עבדול קאדר אל חוסייני-באזור ירושלים, חסן סלמה -באזור רמלה לוד ויפו מצוידים בנשק קל בלבד.
2. כ-5,000 חיילי "צבא ההצלה" מתנדבים מארצות ערב ובעיקר מסוריה ובראשם פאוג'י אל קאוקג'י שפעלו באזור ג'נין. בנוסף לכוחות חצי סדירים אלו הצטרפו בכל תקרית מקומית אלפי כפריים עם נשקם הקל ובתום האירוע שבו לעבודתם.

יתרון הכוחות הערבים (נו לא באמת...):

* לכוח הערבי הייתה יכולת לרכז כוחות להתקפה נקודתית.
* לכוח הערבי היה עורף: מדינות ערב השכנות סיפקו לו נשק ולוחמים. זאת לעומת היהודים שנמלי האויר והים היו חסומים בפניהם.
* הכוח הערבי נהנה מחופש תנועה רב, והכפרים הערביים היו פזורים לאורך צירים רבים וחשובים. לעומת היישובים היהודים שחלקם היו מבודדים והדרך אליהם עברה בשטח ערבי.
* האוכלוסייה הערבית (לוחמים ואזרחים) מנתה כ-1,300,000 נפש, לעומת כ-600,000 יהודים.

יתרון הכוחות היהודים:

* לאנשי היישוב היהודי הייתה מוטיבציה אדירה להתגייס למאבק.
* ליהודים הייתה מנהיגות ברורה ורוב אנשי היישוב קיבלו את מרותה, לעומת הערבים שהייתה להם מנהיגות מפוצלת שלא יכלה לאכוף את סמכותה.
* ליישוב היהודי היה גרעין של צבא עם ניסיון צבאי ופיקודי (ממלחמת העולם השנייה), לעומת הערבים שלא היה להם ניסיון צבאי, וטוב שכך!

* ליישוב היהודי היה מערך ארגוני מפותח יחסית בשל ההכנות הרבות שנעשו בתקופת המנדט לקראת הקמת מדינה עצמאית. מערך זה כלל: מערכות חינוך, בריאות, גביית כספים וכדומה.

מוקדי הלחימה העיקריים בארבעת החודשים הראשונים (30 בנובמבר 1947 עד 15 באפריל 1948)

בערים המעורבות (ירושלים, חיפה, יפו, צפת וטבריה) – פעולות טרור שפגעו במסחר, בלימודים ובתנועה בתוך הערים ובדרך אליהן. עד תום התקופה השתלטו כוחות ההגנה בסיוע אצ"ל ולח"י על חלקים מהערים: טבריה חיפה צפת ויפו וירושלים (על רוב חלקה המערבי של העיר).

באזורים הכפריים – הכוחות הערבים ניסו לכבוש ישובים וקיבוצים מבודדים, כל ניסיונותיהם עלו בתוהו, הישוב היהודי דבק בעקרון של אי נטישת ישובים בכל מחיר. הכפרים הערבים סבלו מהתקפות נגד של הכוחות היהודיים שהיו עדיפים עליהם מבחינה כמותית ואיכות כלי הנשק שהיתה ברשותם.

המלחמה בדרכים – כאן היו הערבים בעדיפות, שיירות וכלי רכב יהודיים הותקפו בדרכים ע"י כנופיות, הם הצליחו לפגוע בהם (כמות הנפגעים הייתה גדולה) וכמעט שיתקו לחלוטין תנועה על צירים מסוימים. לכוחות הערביים הייתה עדיפות בשל שיטת לוחמת הגרילה שנקטו, היכרותם את השטח ובגלל הסיוע שקבלו מהכפרים בסביבה. רוב הניסיונות להעביר שיירות לירושלים, לגוש עציון וליחיעם שבגליל המערבי נכשלו והישובים הללו הושמו במצור.

נפילת הל"ה – גוש עציון היה נתון במצור ובינואר 1948 נשלחה מחלקה של 38 חברי הגנה להביא תחמושת ואוכל לגוש, בדרך נפצע אחד וחזר עם עוד שניים שליווהו, 35 החיילים שנותרו נתגלו על ידי הערבים ולאחר קרב ממושך נהרגו כולם.

שיירת נבי דניאל – בחודש מרץ יצאה שיירה מירושלים לגוש הנצור, השיירה הגיעה ליעדה ופרקה 120 טון של אוכל וציוד והחליפה את הכח השחוק ששהה במקום ב-150 לוחמים רעננים. בחזרתה הותקפה השיירה (בשל עיקוב מעבר למתוכנן שאפשר לערבים להיערך) כ-20 איש נהרגו, ו-40 נפצעו.

שיירת יחיעם – ב-27 במרץ 1948 יצאה מנהריה לקיבוץ יחיעם שהיה מנותק. השיירה נקלעה למארב, והותקפה על ידי כנופיות וכפריים ערבים בסמוך לכאברי. בהתקפה על השיירה נהרגו 46 אנשים. לצפייה בסרטון [לחץ כאן](#) (אם הדפסת את הסיכום – לא יעזור ללחוץ על הדף, זה עדיין בשלבי פיתוח... היכנס לאתר הישיבה). שימו לב למוסיקה הדרמטית שיוצרת מתח, למצלמה שרצה בין העצים ונותנת תחושה של בריחה, לקטעי הארכיון שמחזקים את אמינות הסרט.

בשיר על קרב הראל מפרט הכותב את המקומות שבהם התרחשו הקרבות וכן את הקשיים הרבים שהתלוו לקרבות אלו כגון, ההרוגים הרבים וכישלון השיירות. אך יחד עם זאת המסר המרכזי של השיר החוזר מספר פעמים הוא האמירה "אנו עוד נשוב". מסר זה יחד עם הלחן הקצבי של השיר מקרין אווירת תקווה. הלוחמים במלחמת העצמאות היו חדורים בתודעת שליחות גדולה ובהכרה כי הם נלחמים על המשך קיומו של העם היהודי ועל מימוש זכותו על ארץ ישראל. לשמיעת השיר [לחץ כאן](#) (השיר זכה באירוויזיון של שנת תרפ"ו! סתם...)

שיטת ההגנה של היהודים נחלה כישלון, ישובים רבים נותקו ובודדו כולל ירושלים, הרוגים רבים, וארה"ב הודיעה על נסיגתה בתמיכה להקמת מדינה יהודית מחשש לטבח שייערך ביהודים שכפי שהוכח עד כה אינם מצליחים להגן על עצמם.

תוכנית ד' ותוצאותיה

ב-10 במרץ 1948 החליטה הנהגת הישוב להפעיל את "תוכנית ד'" בה עברה יוזמת התקיפה ליהודים. לישוב היה ברור שעם עזיבת הבריטים את הארץ יפלו מדינות ערב ותפתח מלחמה כוללת נגד הישוב. ממטרות התוכנית:

1. יצירת רצף טריטוריאלי בשטח שהוקצה למדינת ישראל על פי החלטת האו"ם.
2. השתלטות על מחנות צבא, תחנות משטרה, תחנות רכבת ושדות תעופה שהבריטים נוטשים.
3. תפיסת משלטים וכיבוש כפרים ערביים היושבים על צירי תנועה ראשיים.
4. התבססות בערים מעורבות והטלת מצור בערים ערביות כדי לשבור את רוח האוכלוסייה.

מבצע נחשון: בן גוריון טען כי מוקד הקרב הוא ירושלים ונפילתה בידי האויב עלולה לשבור את רוח הלחימה בכל החזיתות. החידוש במבצע היה ריכוז כוח בחזית אחת

(תוך כדי החלשת חזיתות אחרות) ליצירת נקודת הכרעה בקרב לשם כך הובאו 1,500 לוחמים ממקומות שונים. מטרת מבצע נחשון היתה: "פריצת הדרך לירושלים" והסרת המצור על העיר, במסגרת המבצע נכבש הקסטל ומפקד הכוח הערבי בירושלים, עבד אל קאדר אל חוסני, נהרג. במבצע זה ובמבצע "הראל" שהמשיך אותו נפתחה זמנית הדרך לירושלים ואספקה הצליחה להגיע לעיר הנצורה.

שימו לב להבדלים בין שתי המפות: לפני מבצע נחשון- ליהודים היו מובלעות בשטח הערבי, לאחר המבצע – רצף טריטוריאלי.

פרשת דיר יאסין: כוחות האצ"ל והלח"י כבשו את כפר דיר יאסין שליד ירושלים (כיום גבעת שאול, מעט אחרי מאפיית אנג'ל), מכפר זה יצאו חמושים רבים שפגעו בכוחות המגן העבריים. במהלך הלחימה נהרגו כ-100 מתושבי הכפר חלקם נשים וילדים. אנשי האצ"ל והלח"י תכננו להזהיר מראש את האוכלוסייה האזרחית על מנת שתתפנה, אך מכיוון שהם התגלו על ידי שומרי הכפר ההתקפה החלה מוקדם מהמתוכנן והאזהרה לא הספיקה להישלח.

הערבים הפיצו את השמועה כי יהודים עורכים טבח באוכלוסייה אזרחית דבר שזירז את מנוסת הערבים מאזורי הקרבות ויציאתם את הארץ.

נפילת חיפה בידי הכוחות היהודים ואח"כ טבריה, צפת, יפו, עכו והגליל המערבי כולו מסמלות את המפנה שנוצר בעקבות תוכנית ד. ערב סיום המנדט (14 במאי 1948), נוצר רצף טריטוריאלי יהודי ממטולה בצפון ועד באר טוביה בדרום. הרובע היהודי בירושלים, יישובי גוש עציון ויישובי ים המלח נותרו מנותקים וגוש עציון אף נפל יום לפני הכרזת המדינה. יצירת הרצף הטריטוריאלי היה בין הגורמים המכריעים בהחלטה להכריז על מדינת ישראל, מיד עם עזיבת הבריטים את הארץ ב 14 במאי 1945.

גוש עציון – כביש ירושלים-חברון היה הכביש היחיד שקישר בין גוש עציון ליישובים יהודיים שמחוצה לו, והיה נתון כולו בשליטה ערבית. בטבת תש"ח (ינואר 1948), פונו האימהות והילדים מהגוש לירושלים בסיוע בריטי, למעט אם אחת שסירבה לעזוב את כפר עציון. הגוש סבל התקפות רבות מהכפריים שבסביבה ומהלגיון הירדני. שיירות שניסו להגיע לגוש הותקפו והוא נשאר במצור ללא תוספת תחמושת ותרופות. בד' אייר לאחר קרב עיקש נפל הגוש. לאחר שפרצו משורייני הלגיון הירדני אל כפר עציון הוחלט להיכנע. הלוחמים הרימו דגל לבן והתרכזו במקום אחד, אולם הערבים ירו בהם והרגו אותם, למעט שלושה שניצלו. לצפייה בסרטון [לחץ כאן](#) שימו לב שגם כאן יש משחקים בפס הקול: מוסיקה נעימה – יוצרת תחושת רוגע, ומוסיקה דרמטית – יוצרת מתח. האשה שמשאירה את בנה מודגשת – ליצירת אמפטיה וסקרנות. המעבר בין הדמויות מהעבר לדמויות העכשוויות – יוצרת הזדהות וחיבור.

ההכרזה על הקמת המדינה

רקע צבאי: א. תוכנית ד' הוגשמה כמעט במלואה ונוצר רצף טריטוריאלי ממטולה עד הנגב.

ב. השינויים הארגוניים בהגנה, מספר המגויסים הגדל והולך, כמויות הנשק הגדולות שהגיעו בעיקר מציכוסלובקיה והניצחונות האחרונים השיבו את תחושת הביטחון ליישוב העברי.

רקע מדיני: 1. ארה"ב חזרה בה מתמיכתה בהחלטת כ"ט בנובמבר וסברה כי יש למנוע את הקמת המדינה היהודית מחשש שהמדינה היהודית לא תצליח לעמוד בפני פלישת צבאות ערב הסדירים. מאידך היו שתמכו בהקמת המדינה במיוחד מחוגיו של הנשיא טרומן גם כדי שמדינת ישראל לא תיפול לידי רוסיה, וגם כדי לזכות בתמיכת דעת הקהל היהודית בבחירות וזאת לאור הצלחתה של תוכנית ד'. כאן התגלתה מנהיגותו של בן גוריון שלא שעבר לשכנע את כל אחד מהנוכחים כדי שיתמודד בהקמת המדינה, וכמו כן הורה למשה שרת שזה עתה שב מארה"ב – שלא ידווח על כך שהאמריקאים לא רוצים לתמוך בישראל. לצפייה בסרטון [לחץ כאן](#).

2. גולדה מאיר מנהלת המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית נפגשה בחשאי עם עבדאללה מלך ירדן כדי לנסות לשכנעו להימנע מלהצטרף למלחמה אך הוא הודיע שיצטרף לפלישת צבאות ערב.

גם בהנהגת היישוב התקיים ויכוח בשאלה האם להכריז על המדינה בעיתוי זה:

בעד הכרזה 1. זוהי הזדמנות היסטורית לקבל עצמאות.

2. ניתן לסמוך על כח המגן העברי ההולך ומתחזק.

נגד הכרזה 1. חזרתה של ארה"ב מהתמיכה ואיומיה כי לא תגיש סיוע.

2. חוות דעתם של מפקדי ההגנה גלילי ויגאל ידן שהסיכוי לנצח או להפסיד הוא שווה.

ב-13 במאי התקיימה הצבעה במנהלת העם וברוב של 6 בעד ו 4 נגד הוחלט על הכרזת המדינה (שלושה נעדרו). בה' באייר תש"ח (14.5.1948) יום לפני סיום המנדט הבריטי, הוכרז על הקמתה של מדינת ישראל.

בסרטון על הכרזת העצמאות מופיעות כמה סצרות של שמחה: מיד בתום ההכרזה – מצולמים אנשים ברחובות שמריעים משמחה, זקנה שמוחאת דמעה מרוב התרגשות; הרב מימון מברך שהחינו בשם ובמלכות; על רקע הקראת הקטע המדבר על קליטת עלייה במגילת העצמאות – מוצגות תמונות של עולים מאושרים המגיעים לארץ בספינות ומטוסים, לצפייה בסרטון [לחץ כאן](#)

מלחמת העצמאות שלב ב' (ה' באייר תש"ח – תמוז תש"ט)

השלב השני במלחמת העצמאות נפתח יום למחרת הכרזת המדינה, כאשר חמש מדינות ערב הכריזו מלחמה על ישראל: סוריה, לבנון, ירדן, מצרים ועיראק. צבאות ערב היו מצוידים בנשק כבד של טנקים, תותחים ומטוסים, ולצבא הישראלי היה ציוד מועט מאוד. עם זאת, לצבא הישראלי, צבא ההגנה לישראל, הייתה מוטיבציה רבה ומטרה משותפת אחת – להגן על המדינה החדשה שקמה זה עתה לאחר אלפיים שנות גלות. תחושה זו סייעה מאוד לכוחות הלוחמים והבהירה להם שמדובר במלחמת קיום. כישלון פירושו אובדן המדינה. לצבאות מדינות ערב לא הייתה מוטיבציה חזקה ולא הייתה להם מטרה משותפת. כל מדינה רק רצתה לספח אליה חלק גדול ככל האפשר מארץ ישראל.

אל הכוח הלוחם הישראלי הצטרפו מתנדבים יהודיים מחו"ל בשתי מסגרות: מח"ל וגח"ל. מח"ל הם מתנדבי חוץ לארץ, שהתגייסו לצה"ל כדי לסייע במלחמה אך לא התכוונו לעלות לארץ בסיום המלחמה. הם היו בעלי ניסיון צבאי. גח"ל הם אנשי גיוס חוץ לארץ שגויסו בידי ההגנה בזמן עלייתם מאירופה ממחנות המעצר בקפריסין וגם מצפון אפריקה. הם היו חסרי ניסיון צבאי אך הגדילו משמעותית את צה"ל.

השלב השני של המלחמה מחולק לארבע תקופות:

א. המלחמה מול צבאות ערב עד ההפוגה הראשונה (15 במאי 1948 - 11 ביוני 1948) חודש ראשון של קרבות בלימה קשים ביותר. סכנה של ממש נשקפה לקיומה של מדינת ישראל. העמידה מול צבאות ערב נראתה כמעט חסרת סיכוי. בחזית הדרומית נבלם צבא מצרים רק ליד אשדוד של ימינו. בחזית הצפונית נבלם הצבא הסורי בדגניה. צבא לבנון הגיע עד נצרת ושרעם. בחזית המזרחית פלש צבא עיראק לעמק בית שאן ולאזור השומרון, והלגיון הירדני כבש את צפון ים המלח, את גוש עציון וניהל קרבות קשים בירושלים ובדרך אליה, בלטרון.

במהלך הקרבות הקשים מול הלגיון הירדני נאלץ גם הרובע היהודי בעיר העתיקה להיכנע ולוחמיו נלקחו בשבי. מערכה זו לא הסתיימה בניצחון גורף של צבאות ערב רק בזכות עמידתם העיקשת של הלוחמים היהודים ותושבי יישובי הגבול.

ב. ההפוגה הראשונה (11 ביוני 1948 - 9 ביולי 1948) הפוגה של ארבעה שבועות שהושגה בתיווך האו"ם לאחר חודש הלחימה הקשה הראשון. צה"ל ניצל את ההפוגה להתארגנות מחדש, לגיוס חיילים ולהצטיידות בנשק. בסוף ההפוגה היה צה"ל צבא גדול ומאורגן הרבה יותר משהיה בתחילת

המלחמה. בתקופה זו נסללה דרך בורמה שהקלה על הקשר עם ירושלים ועל העברת אספקה אל העיר. גם צבאות ערב ניצלו את ההפוגה להתארגנות מחדש אך המשיכו לפעול כל אחד בנפרד.

ג. קרבות עשרת הימים (8 ביולי 1948 - 18 ביולי 1948) מיד עם תום ההפוגה התחדשו הקרבות, אך הפעם צה"ל עבר ממגננה למתקפה ויזם מבצעי תקיפה גדולים נגד צבאות ערב. בסדרת קרבות אלו הצליח צה"ל לשפר את מצבו או לשמור על עמדתו כמעט בכל החזיתות – הוסר האיום מעל תל אביב, הורחבה השליטה בגליל התחתון והמערבי ועוד.

ד. ההפוגה השנייה והקרבות האחרונים (19 ביולי 1948 - מרץ 1949) לאחר קרבות עשרת הימים נקבעה שוב הפוגה בלחץ האו"ם. הפוגה זו הופרה מדי פעם בקרבות שונים, אך רשמית היא נמשכה עד סיום המלחמה.

במהלך תקופה זו הגיע צה"ל לשני הישגים חשובים: כיבוש הנגב כולו וכן כיבוש כל שטח הגליל. במהלך התקופה גם נקבע מעמדה של ירושלים כעיר מחולקת, בין ישראל לירדן, ולא כעיר בינלאומית, כפי שקבע האו"ם בהחלטה 181. בדצמבר 1949 הכריזה ממשלת ישראל על ירושלים כבירת ישראל כשהחלק בשליטת ישראל הוא עיר הבירה של המדינה היהודית. בסופה של המלחמה רוב שטחי המנדט הבריטי בארץ ישראל המערבית היו בשליטת ישראל.

תוצאות המלחמה:

פליטים יהודים ופליטים ערבים

יהודי ארצות ערב נתפסו בעיני שכניהם כאויבים המשתפים פעולה עם יהודי ארץ ישראל ועל כן ככל שהתגברה המלחמה בארץ ישראל גברו מעשי האיבה כנגדם. בלוב- נרצחו 15 יהודים ונהרסו מאות בתים, במרוקו נרצחו תוך יומיים 42 יהודים וחנויות ובתים נבזזו, וכך גם בעירק בסוריה ולבנון. בסופו של דבר נאלצו היהודים לעזוב את ארצות ערב ללא רכושם ולעיתים גם ללא אזורותם, ורובם נמלטו לישראל.

הפליטים הערבים- מתוך 750,000 ערבים שהתגוררו בשטחים שכבשה ישראל במלחמה נותרו רק 150,000 ערבים, שאר 600,000 הערבים נטשו את בתיהם בתקווה לשוב אליהם לאחר ניצחון צבאות ערב. פרשת דיר יאסין (ראה לעיל) והשמועות על ה'טבח' שערכו היהודים תרמו לבריחתם מישראל. ערבים אלה עברו למדינות הסמוכות ולשטחי יהודה ושומרון שנשלטו על ידי הירדנים, ובערים והשכונות שננטשו הוקמו יישובים יהודים כמו: בית שאן, שכונת בקעה וקטמון בירושלים וכד'. יוצא דופן הוא הכפר אבו-גוש שסייע ליהודים ועל כן הוא נותר על כנו ולא נחרב.

הסכמי שביתת הנשק

הסכמים אלו קבעו הסדרים צבאיים ופוליטיים שהשפיעו על בעיותיה הבטחוניות של ישראל במשך שני העשורים הבאים. ההסכמים היו בגדר פשרה זמנית שהושגה בין הצדדים, כאשר עדיין הערבים לא הכירו במדינת ישראל.

מצרים (שבט 1949) רצועת עזה נותרה בידי המצרים, רוב הנגב בידי ישראל.

לבנון (אדר 1949) ישראל נסוגה מלבנון בתמורה לסיום המלחמה.

ירדן (ניסן 1949) יהודה ושומרון נשארו בידי הירדנים, וירושלים התחלקה בין שתי המדינות.

סוריה (תמוז 1949) סוריה נסוגה לקו הבנל"א אך הובטח לה שהאזורים שפינתה יישארו מפורזים, כמו כן הובטחו לה זכויות במים.

העליות בעשורים הראשונים לאחר קום המדינה

גלי העליות בשנים 1948-1951

העלייה ההמונית- בתקופת המנדט הוגבלה עליית היהודים לא"י אך עם קום המדינה הוסרו הגבלות אלה ויהודים רבים עלו לארץ. עם קום המדינה היו בארץ כ-650,000 יהודים ותוך 3 שנים קלטה המדינה הצעירה 700,000 עולים חדשים, פי שניים מהאוכלוסייה!

עלייה מארצות אירופה- בין העולים הראשונים היו ניצולי שואה שלאחר התלאות שעברו ציפו בכיליון עיניים לעלות לארץ. מפולין הגיעו 106,000, ומרומניה ממנה התאפשרה יציאת היהודים לזמן מוגבל עלו 118,000.

העלייה מארצות האסלאם- מתימן בה מצב היהודים התערער עלו כ-50,000 יהודים בעזרת מטוסים ששלחה מדינת ישראל. המבצע כונה **"מרבד הקסמים"** או **"כנפי נשרים"** בגלל המטוסים שנתפסו על ידי העולים כהגשמת הנבואה: **"ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי"**.

במבצע **"עזרא ונחמיה"** עלו כ-123,000 יהודי עירק שהיה חשש לגורלם בגלל המתיחות שנוצרה עם הקמת המדינה. העולים נאלצו להשאיר את רכושם ולוותר על אזרחותם עם עזיבתם את עירק.

גלי העליות בשנים 1953-1954 ואילך

קליטת העלייה הגדולה הצריכה משאבים רבים והביאה את המדינה למשבר כלכלי וחברתי וכתוצאה מכך החלה ירידה מן הארץ. בשנת 1953 עלו לארץ כ-10,000 אבל ירדו ממנה כ-13,000.

עליות חירום- במקומות בהם היה חשש לשלומם של היהודים הועלו הקהילות בשלמותם כמו למשל במרוקו בה הסתיים השלטון הצרפתי ומצב היהודים הורע, עלו עד סוף שנות ה-60 כ-200,000 איש.

בין השנים 1952-1964 עלו 600,000 יהודים, ובשונה מהעליות הקודמות היו רובם יוצאי ארצות המזרח, דבר שהשפיע על מבנה החברה הישראלית ההולכת ונבנית.

מדיניות כור ההיתוך

האוכלוסייה בשנותיה הראשונות של המדינה הייתה ברובה אשכנזית וחילונית ובעלת אידיאולוגיה פוליטית, ואילו רבים מהעולים ובמיוחד אלה שהגיעו מארצות האסלאם היו דתיים, בעלי תרבות שונה וללא השתייכות למחנה פוליטי מסוים.

'כור ההיתוך'- הנהגת המדינה שאפה לאחד את התרבויות השונות ועל כן הנהיגה את מדיניות 'כור ההיתוך' שהתמקדה בעיקר בדור הצעיר שקיבל **'חינוך אחיד'** שערכיו היו ערכי ה'צבר' וכללו: חלוציות, יישוב הארץ, לחימה ונכונות להקרבה למען המדינה. ערכי ה'צבר' לא כללו שמירת דת! החינוך האחד הרחיק את הצעירים מהדת וגרם לקרע במשפחות המסורתיות. גם בצבא הונהגה מדיניות כור ההיתוך והחיילים בעלי שמות משפחה "גלותיים" נדרשו לשנות אותם לשמות עבריים.

את המאבק ב'חינוך האחד' הובילה העדה התימנית שדרשה לחנך את בניה בחינוך המסורתי אצל ה'מורי', ובסופו של דבר הוכרו התימנים כולם כדתיים ולכן קיבלו חינוך דתי. על רקע מאבקם של

שאר העדות שלא הוכרו כדתיות באופן גורף פורקה הממשלה, והממשלה החדשה שהורכבה דאגה לחינוך ממלכתי דתי לכל המעוניין.

העליות בשנות ה-70 ובשנות ה-90 של המאה העשרים

מבצעים ומאבקים לעלייה מברית המועצות

ברית המועצות התקיים במאה ה-20 שלטון קומוניסטי טוטליטרי שיצר בכפייה שוויון כלכלי בין כל אזרחיו. כחלק מדרישת השוויון, ניסה משטר זה לדכא את הרגשות הלאומיים והדתיים של אזרחיו. השלטון הטיל פחד ואימה והפעיל משטרה חשאית ורשת מחנות ריכוז ועונשין לאזרחים שלא הלכו בתלם.

לאחר הקמת מדינת ישראל התקיימו קשרים כלכליים ופוליטיים בין ברית המועצות למדינת ישראל הצעירה. עם זאת, השלטון הסובייטי-קומוניסטי לא התיר לתנועה הציונית לפעול בתחומי ברית המועצות וסגר את שערי ההגירה בפני יהודים שרצו לעלות ארצה. ראשי השלטון בברית המועצות החזיקו בדעה שתפיסת העולם הקומוניסטית היא תפיסת עולם אידיאלית, ולכן שאיפת אזרחים להגר אל מחוץ לתחומי המדינה היא מעשה של כפיות טובה ושל בגידה במולדת. למרות הגבלות השלטון, חלק מיהודי ברית המועצות ראו במדינה היהודית החדשה יעד שיש לשאוף אליו, ועוררו בשל כך את זעמו של השלטון הסובייטי.

בשנת 1952 הוקם ארגון "נתיב" במסגרת "המוסד" (שירות הביון הישראלי). תפקידו היה להגיע אל היהודים בברית המועצות ולשמר את זיקתם ליהדות ולארץ. פעולות אלה היו כרוכות בסיכון רב. בתקופת נשיאותו של ניקיטה חרושצ'וב, בשנים 1958-1964, נרדפו היהודים אשר הביעו עניין בציונות, ולכן בשנים אלה התנהלה הפעילות הציונית במחתרת.

ניצחון ישראל במלחמת ששת הימים (1967) יצר גל של התעוררות לאומית בקרב יהודי ברית המועצות. יהודים רבים הגישו בקשות הגירה מברית המועצות לישראל אך נאלצו להתמודד עם הליכים ביורוקרטיים ממושכים, אשר בפועל מנעו מהם לצאת מתחומי המדינה. השלטונות פגעו ביהודים אשר ביטאו תמיכה בישראל או בציונות. רבים מהתומכים איבדו את מקום עבודתם, נחקרו על ידי השירותים החשאיים ואף נאסרו לשנים רבות במחנות עבודה. כתגובה, פנו יהודי ברית המועצות בעצמות לרשויות בברית המועצות ובישראל וכן למוסדות הבין-לאומיים ותבעו בגלוי את זכותם לשוב למולדתם ההיסטורית. דרישות אלו זכו לתמיכה בין-לאומית, ונערכו הפגנות בכל רחבי העולם בעד מאבקם של יהודי ברית המועצות – תחת הקריאה התנכ"ית "שלח את עמי". ההפגנות הרבות והלחץ הבין-לאומי עשו את שלהם, ובשנים 1969-1973 התיר השלטון הסובייטי את עזיבתם של כ-150,000 יהודים בקירוב. בשנות השמונים התיר השלטון הסובייטי לעוד כ-30,000 יהודים לעזוב את ברית המועצות.

במקביל לגלי העליות, המשיך המאבק לשחרורם של "אסירי ציון" – היהודים שנכלאו על ידי השלטון הסובייטי באשמת התעניינותם ביהדות, בציונות ובעלייה. בעיני הציבור בעולם נתפסו "אסירי ציון" כלוחמי זכויות אדם, ועל ברית המועצות הופעל לחץ רב למען שחרורם, אף מצד ממשלות. אנשי רוח, אמנים, אישי ציבור ופוליטיקאים הצטרפו למאבק למען "אסירי ציון", והפגנות נערכו למענם בארץ ובעולם. גם במקרה זה הלחץ הבין-לאומי פעל את פעולתו והשלטון

הסובייטי שחרר את אסירי ציון מכלאם. בין "אסירי ציון" המפורסמים ניתן למנות את אידה נודל, נתן שרנסקי, יולי אדלשטיין ויוסף מנדלביץ ונוספים.

'מבצע חתונה' - מבצע חתונה הוא שם הקוד שניתן לניסיון חטיפת מטוס אזרחי ריק ב-15 ביוני 1970 בידי קבוצת יהודים מסורבי עלייה כדי להסב את תשומת הלב של הקהילה הבינלאומית למצוקת יהדות ברית המועצות וחוסר האפשרות לעזוב את ברית המועצות. אף על פי שהניסיון נכשל, היה זה מאורע משמעותי בתולדות העלייה מברית המועצות, המשפט משך תשומת לב בינלאומית לנושא הפרת זכויות האדם בברית המועצות, ופתח את השערים לגל העלייה של שנות ה-70.

בקדימון לסרט על המבצע ישנן כתוביות אדומות המדגישות את הקושי והסכנה כמו למשל: "**מחיר לחופש**", "מדינה הכולאת את אזרחיה". המצלמה זזה כל הזמן, אין העמדה יציבה המצלמה זזה במהירות מהאם לבת. וזה משדר אי שקט וחוסר יציבות. בקטע הסיום – המצלמה מסתחררת יחד עם הריקוד של סילבה זלמנסון בהילוך איטי וזה משתף את הצופה בתחושת איבוד שיווי המשקל. קלואפ – יוצר קרבה אצל הצופים, והשימוש בקטעי ארכיון יוצר אמינות. לצפייה בסרטון [לחץ כאן](#)

השיר כחול ולבן: "כחול ולבן זה צבע שלי, כחול ולבן צבעי אדמתי; כחול ולבן חרמון וכינרת, כחול ולבן ליבי מזמר את; כחול ולבן אין צבע אחר (לא הצבע האדום – הקומוניסטי), כחול ולבן אני רק חוזר". השיר פורסם ללא שמו של המחבר שחש להזדהות כדי לא להיאסר על ידי השלטון הסובייטי שהיה שלטון טוטליטארי ולא התיר לפרסם דעות לאומיות. ניתן ללמוד מכך על אומץ הלב של אותם יהודים שנאבקו בשלטון. לשמיעת השיר [לחץ כאן](#) (מומלץ לנופף בדגל בזמן ההקשבה).

ראיון עם אסיר ציון נתן שרנסקי – בראיון מספר שרנסקי שבילדותו לא ידע כלום על היהדות, רק היה כתוב 'יהודי' בתעודת זהות וזה היה פגם כמו מי שיש לו מחלה וצריך ללמוד להסתדר. בעקבות מלחמת ששת הימים התעורר בו הרצון לברר את היהדות, ומתוך ספרים שהוברחו מארה"ב הוא למד על עברו המפואר של עם ישראל והחליט לעלות לארץ. מרגע בקשת היציאה הוא הרגיש בן חורין שיכול לחיות את החיים על פי האמת הפנימית בלי להיכנע למשטר הטוטליטארי. מאז התחילו להפעיל עליו לחצים: הוא פוטר מהעבודה, עבר חיפושים וחקירות, הושם במאסר. ואף נגזר עליו עונש מוות. שרנסקי טען שאם המטרה הייתה לשרוד פיזית – הוא לא היה מצליח, הוא ראה את עצמו כחוליה בשרשרת של עם ישראל, וזה נתן לו כוח למאבק, גם בכלא סיפר שרנסקי הוא הרגיש את תחושת האחדות בעם ישראל ושר "הנה מה טוב ומה נעים". לבסוף ממשלת בריה"מ נכנעה מהלחץ שהופעל עליה והחליטה 'לגרש אותו', גם ברגע החרור כשאמרו לו אנשי הק.ג.ב. ללכת ישר הוא הלך בזוג. בן חורין אמיתי. לצפייה בראיון [לחץ כאן](#).

אסירת ציון אידה נודל – בעקבות מבצע חתונה ביקשה גם היא לעלות לארץ ישראל ושלוש פעמים בקשותיה נדחו. היא התכתבה עם אסירי ציון, שלחה להם מכתבים ותרופות וארגנה הפגנות לשחרורם. בשנת 1978 תלתה שלט על מרפסת ביתה בו היא ביקשה לעלות לישראל ולהצטרף למשפחת אחותה. בעקבות המעשה היא נידונה לארבע שנות מאסר בסיביר.

לצפייה בסרטון על אידה נודל ונתן שרנסקי, המתארים את השפעתה של התמיכה הציבורית על המאבק, על כוחו של היחיד נגד משטר טוטליטארי, [לחץ כאן](#).

שבשבת

מאת נעמי שמר

שלום לך, אידה נודל

נולדנו באותה שנה ולאחריה העם
ראף על פי שלא נקבעו מחלום
ולא נתיי לראותך על סף ביתי –
הניחי לי לקרא לך אחותי
וגם לשנות אליך בדבור צחיק וחי –
צמד צמי נאלותיך אלוהי.

אשה קטנה בלב צרבת השלג
נושאת ביד קפאה דלימים אל צריטה
ובמחסור וברעב ובמסכה
היא נאבקת ותינה חשופה –
ובארץ מתוסף לנברי ומלא חידה
אפשר לומר שהיא היא חסויה החדידה.

אני המונקה והמוננת
הש לי על בקני ומגור בסתר
הש לי פת לארחת הבקר והמאה ודבש
ולא אין פל. לה היאש והקרה

וכל העקשנות וכל העשקט.
כל היקש שאמר הסערה
אשה קטנה. ושתיקתה זועקת עד ביתי
אשה ורה. ובכל זאת אחותי

אילן-היוחסין שלנו הוא צחיק ומשוקף
אחת הרוח הנושבת בגופו המסוקף
אחת הרוח העוברת לה באין גבולות ובלא הבדל
בחרף הסיבירי – ובחמסין של ארץ-ישראל.

והיא הרוח שמדובבת את שפתיה האלמות

ושמרה לנו לכרות בינינו

ברית נשים ומאומות

והיא לוחשת לי לכתוב אליך ולאהל

את כל האור וכל התכלת

שבארץ-ישראל

ולתאמין שעוד אצא לקראת אותך על סף ביתי

ושקש ענקית

תורה על שחינו. אחותי.

שיר על אסירת ציון אידה נודל / מילים: נעמי שמר

ניגודים: תורמים להבנת משמעות היצירה ומחדדים מסרים או רעיונות שונים בה. בשיר מצגים ניגודים כמו: חשופה מול מוגנת, מחסור מול שפע, קור מול חום ועוד.

שילוב פסוקים מהתנ"ך: בטקסט ספרותי מרמז על סיטואציה תנ"כית ומסייע להעמקת היצירה. גם בשיר מצוטטים דברי רות שדבקה בחמותה: "עמך עמי".

מטאפורה: היא לשון ציורית בה תכונות של תחום אחד מועברות לתחום אחר, בשיר יש שימוש במטפורה של עץ שרוח עוברת בענפיו השונים, כאשר הנמשל הוא הרוח הקרה בסיביר אותה חווה אידה נודל ורוח החמסין אותה חווה נעמי שמר במושבה כינרת.

מבצעי עלייה מאתיופיה

בקרוב יהודי אתיופיה פיעמה תמיד התקווה לעלות לא"י כפי שהדבר בא לידי ביטוי בחג הסיגד בו צמו אנשי הקהילה והתפללו לשיבתם לירושלים. ניסיון עלייה של בני הקהילה שהתרחש בשנת 1862 בהנהגתו של אבא מהרי - נכשל.

בשנות ה-60 עלו לארץ כמה מאות מיהודי אתיופיה באופן חשאי. בשנות ה-70 גבר התהליך עם פסיקתו של הרב עובדיה יוסף בשנת 1973 שקבע כי יהודי אתיופיה הם יהודים לכל דבר. בעקבות פסיקה זו בשנת 1975 החליטה המדינה להחיל את חוק השבות על עולים אלו. בנוסף, בשנת 1974 התרחשה באתיופיה הפיכה שהעלתה לשלטון משטר רודני בראשות מְגִיִּסְטו הִלְה מְרִיָּם. המשטר החדש גייס ילדים בני 12 לצבא, סגר את בתי הספר היהודיים ואסר על קיום חוקי הדת היהודית. בנוסף, נאסרו היציאה מאתיופיה ומעבר של אזרחים מאזור לאזור בתוך המדינה. לכל זה התווסף

מניע ערכי - דתי אשר הושפע מפעולתם של הקייסים (כהני הדת) שפעלו רבות לשמירת הדת וחיזוק הקשר לארץ ישראל.

אלפים מבני העדה צעדו ברגל לסודן שם הם שהו במחנות פליטים בתנאים קשים, רבים לא זכו להגיע לסודן ומתו בדרך. ב-1984 במבצע חשאי שנקרא 'מבצע משה' הועלו 6,700 יהודים מסודן לא"י, אך המבצע נפסק לאחר שנתגלה. בסך הכל בשנות ה-80 עלו לישראל כ-17,000 יהודים מאתיופיה. לצפייה בסרטון מרתק על מבצע משה [לחץ כאן](#).

מבצע שלמה - בשנת 1991 שילמה ממשלת ישראל לממשלת אתיופיה 40 מיליון דולר ובתמורה עלו יותר מ-14,000 יהודים בטיסה ישירה מאתיופיה לישראל. בסך הכל עלו בשנות ה-90 למעלה מ-37,000 עולים נוספים. לצפייה בסרטון [לחץ כאן](#).

קשיים של העולים: העולים הלכו ברגל כ-660 קילומטרים, מכפריהם עד נקודות האיסוף. את המסע עשו משפחות שלמות שכללו זקנים, ילדים ונשים בהריון. לא כולם הצליחו לעמוד בקושי הפיזי וחלקם מתו במסע מתשיות, רעב או מחלות. העולים היו צריכים גם לברוח משודדי דרכים, אריות, ולהתגבר על מחסור במים לשתייה. בנוסף, חששו העולים להיתפס בידי השלטונות האתיופיים או הסודנים שהיו כולאים אותם בתנאי מעצר קשים או אף גרוע מכך. בסרטון "מנמל סודן לירושלים" מתוארים הייסורים שעברה מאמיט באבו כשנתפסה והושלכה לכלא בסודן שם עונתה במשך חצי שנה. בנוסף מסבירה באבו כי המניע המרכזי לעלייתם לארץ זה הרגשתם כחלק מהעם היהודי והרצון להגיע לירושלים עליה התחנכו מילדות. לצפייה בסרטון [לחץ כאן](#).

קשיים בקליטת העלייה: ליהודי אתיופיה לא היה קשר עם קהילות אחרות ומנהגייהם שונים משאר העדות, גם הפער התרבותי הקשה על קליטת העולים שכן אתיופיה היא מדינה לא מפותחת ולעולים היה קשה להשלים פערים אלה תוך זמן קצר. אולם הדבר שהקשה עליהם ביותר הוא הטלת הספק ביהדותם. בסופו של דבר השתלבו בני העדה במדינה וכיום ניתן למצוא אפילו חברי כנסת ממוצא אתיופי.

שיר החסידה/ מילים: חיים אידיסיס, לחן: שלמה גרוניך.

החסידות סימלו אצל יהודי אתיופיה את הגעגועים לירושלים ולארץ ישראל, וזאת משום שהחסידות, במהלך נדודיהן, עוברות באתיופיה וממשיכות משם לישראל, ולמעשה – מקיימות את המסע מאתיופיה לארץ ישראל, המסע שעליו חלמו יהודי אתיופיה עד שזכו לעלות למדינת ישראל.

בשני הבתים הראשונים של השיר באה לידי ביטוי הציפייה שהחסידה תהווה את החוט המקשר בין 'בית ישראל' לבין ירושלים.

אולם שתיקת החסידה בבית השלישי מסכלת את תכניות המשורר, והחסידה מתגלה רק כסמל וכהד לתקוות לירושלים, אולם היא אינה יכולה להביא את 'ירושלים' אל המשורר שנמצא בגלות.

בעקבות זאת הבית הרביעי רווי בתחושת פחד שמא ירושלים 'שכחה' את המשורר ואנשי קהילתו. בית זה מהדהד במהופך את הבטחת משורר תהילים 'אם אשכח ירושלים'.

הבית החמישי הוא על כן תקווה בקשה ותפילה שהחסידה תביא ולו אות חיים מירושלים, או שמא תבשר לירושלים משהו אודות המשורר.

עֲפָה חֲסִידָה לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל
כְּנָפֶיהָ מְנִיפָה מַעַל הַנִּילוֹס
אֶל אֶרֶץ רְחוֹקָה
מַעֲבֵר לְהָרִים שָׁם בֵּית יִשְׂרָאֵל
יוֹשְׁבֵיהֶם וּמִצְפֵּיהֶם

חֲסִידָה חֲסִידָה צְחוּרֶת צָנָאָר
מָה רָאוּ עֵינֶיהָ
שִׁירִי לִי סִפּוּר

שׁוֹתֶקֶת חֲסִידָה אֵינָה פּוֹצֶה מְקוֹר
נִשְׁעָנֶת עַל רִגְלָהּ וְעוֹד מַעֵט תַּחְזֹר
תִּנְיֵף כָּנָף גְּדוֹלָה
בְּדֶרֶךְ אֶל מְקוֹר בְּדֶרֶךְ תַּעֲצָר
בְּצִיּוֹן עִיר הָאוֹר

חֲסִידָה חֲסִידָה אֲדַמָּת מְקוֹר
הָאֵם יְרוּשָׁלַיִם
אוֹתָנִי עוֹד תִּזְכֹּר

"הרצון היה קיים – אנחנו רק הקמנו את הגשר" כך אומר איש המוסד שהשתתף במבצע הבאתם ארצה של יהודי אתיופיה. בסרטון רואים כיצד העולים מנסקים את אדמת ארץ ישראל בעת ירידתם מהמטוס. המצלמה נעה במהירות על פני המרחבים לצפייה בסרטון [לחץ כאן](#)

פרדה אקלום: במהלך 1977 הושג הסכם בן אתיופיה לישראל על העלאת יהודים דרך הבירה אדיס אבבה תמורת נשק. אקלום היה זה ששלח 200 עולים אל עבר הבירה. לאחר שהסיפור התגלה נאלץ אקלום לברוח והוא הגיע לסודן שם הוא גויס למוסד והמשיך לסייע בחילוץ היהודים מאתיופיה דרך סודן ומשם באוניות לארץ ישראל. כאשר נודע לשלטונות סודן על פעילותו הם חיפשו אותו והוא נאלץ לברוח לישראל. פעילותו הכשירה את הקרקע למבצע משה בו הגיעו העולים מאתיופיה לסודן ומשם טסו לישראל. לסרטון עליו [לחץ כאן](#)

המסע לארץ ישראל / מילים: חיים אידיסיס, לחן: שלמה גרוניך

שאלת ההכרה ביהדותם של אנשי "ביתא ישראל" באתיופיה עמדה לפתחם של פוסקי ההלכה משעה שהתחדש הקשר בין קהילה זו לשאר חלקי העולם היהודי בעת החדשה. דעות שונות הובעו בנושא, לבסוף, לאחר בקשתם של חוקרים ורבנים שחקרו את הנושא ולאור קריאתם של יוצאי אתיופיה שהצליחו להגיע לארץ וביקשו לאפשר את העלאת הקהילה, נדרש לנושא הרב עובדיה יוסף בתפקידו כראשון לציון הרב הראשי לישראל. הרב עובדיה בדק את המקורות השונים, התייחס להבדלי ההלכות בין הקהילה לשאר עם ישראל ובעיקר התמקד בפסקים רבניים שניתנו בנושא כבר במאה השש עשרה, לבסוף לאחר דיון ארוך הכריז הרב עובדיה כי קהילת ביתא ישראל היא חלק מהעם היהודי: "...והחלטתי כי הם יהודים שחייבים להצילם מטמיעה ומהתבוללות, ולהחיש עלייתם ארצה, ולחנכם היהודי ברוח תורתנו הקדושה, ולשתפם בבניין ארצנו הקדושה. ושבנו בנים לגבולם". בעקבות פסיקתו של הרב יוסף הוחל חוק השבות על קהילת ביתא ישראל ומדינת ישראל יחד עם פעילי העלייה והנהגת הקהילה המקומית החלו בסדרת המבצעים שאפשרו את הגעתם לארץ. שימו לב לשאלת הזהות היהודית שמופיע בבית הרביעי של השיר	הירח משגיח מעל, על גבי שק האוכל הדל המדבר מתחתי, אין סופו לפני, ואמי מבטיחה לאחי הקטנים. עוד מעט, עוד קצת, להרים רגליים מאמץ אחרון, לפני ירושלים. אור ירח החזק מעמד, שק האוכל שלנו אבד המדבר לא נגמר, יללות של תנים, ואימי מרגיעה את אחי הקטנים. עוד מעט, עוד קצת, בקרוב נגאל לא נפסיק ללכת, לארץ ישראל. ובלילה תקפו שודדים, בסכין גם בחרב חדה במדבר דם אימי, הירח עדי, ואני מבטיחה לאחי הקטנים. עוד מעט, עוד קצת, יתגשם החלום עוד מעט נגיע, לארץ ישראל. בירח דמותה של אימי, מביטה בי, אמא אל תיעלמי לו היתה לצידי, היא היתה יכולה, לשכנע אותם שאני יהודי. עוד מעט, עוד קצת, בקרוב נגאל לא נפסיק ללכת, לארץ ישראל עוד מעט, עוד קצת, להרים עיניים מאמץ אחרון, לפני ירושלים.
--	---

פנינה תמנו שטה – עלתה במבצע משה כשהייתה בת שלוש, ממרכז הקליטה עברה לגור בפתח תקוה שם חוותה את האתגר של ההשתלבות בחברה למרות השוני בצבע העור ובשפה. כיום היא

שרת הקליטה, והיא שואפת לדאוג שיהיה מקום לכל גוון בפסיפס היהודי שהרי המכנה המשותף של כולנו הוא היהדות. לצפייה בסרטון [לחץ כאן](#).

יונה בוגלה - בשנת 1922 הגיע לירושלים ולמד בבית הספר 'תחכמוני'. בשנים 1924-1931 למד יהדות וחינוך במדינות אירופה. ב-1931 לימד בביה"ס היהודי הראשון שהוקם באדיס אבבה. חלומו היה להעלות את היהודים לארץ ישראל, הוא ראה את יהודי אתיופיה כחלק מהעם היהודי. לצפייה בסרטון [לחץ כאן](#).

ר' משה סלומון - למרות הפער הגדול בין הסיפורים ששמע בילדותו על ירושלים לבין המציאות שראה לאחר שעלה לארץ החליט לא להתיימשך אלא לפעול ולעשות טוב יותר. סלומון שהוסמך לרבנות, היה בהנהלת בני עקיבא, מג"ד במילואים, ועוד. "על הגוונים השונים יש לשמור כי בכל גוון יש משהו מיוחד שאין במשהו אחר". לצפייה בסרטון [לחץ כאן](#).

קונפליקטים מרכזיים על עיצוב דמותה של החברה הישראלית (יש לבחור בקונפליקט אחד ובחירתי את הוויכוח על השילומים מגרמניה

2. משפט איכמן.

הפער העדתי והמאבקים לשוויון :

3. אירועי ואדי סאליב

4. "הפנתרים השחורים"

הסכסוך בין מדינות ערב למדינת ישראל

הרקע למלחמת ששת הימים בחזית הסורית:

המלחמה על המים - ב-1963 נחנך המוביל הארצי. בוועידת הפסגה הערבית הוחלט להטות את מקורות הירדן ולמנוע את כניסת המים לשטח ישראל. סוריה החלה בעבודות הכנה למפעל ההטיה. ישראל לא יכלה להשלים עם עבודות ההטיה וראתה בהן פעולה מלחמתית נגדה. מראשית 1965 ועד אמצע 1966 התרחשו בגבול סוריה-ישראל תקריות שכונו "המלחמה על המים". במהלך תקריות אלה תקפו טנקים ומטוסים של צה"ל את כלי ההנדסה הסוריים עד אשר הופסקה העבודה בצד הסורי.

סכסוך על קו הגבול עם סוריה - לאחר מלחמת העצמאות נחתמו הסכמי שביתת נשק בין ישראל לסוריה אך היו סכסוכים בפירושם. הסורים טענו שחמת גדר וצפון הכינרת שייכים להם, וכמו כן הם טענו שאסור לישראלים לדוג בכינרת באזורים מסוימים. הסכסוך הוביל למתיחות מתמדת בגבול.

המלחמה הקרה - רוסיה רצתה לחזק את אחיזתה במזרח התיכון ועל כן 'חיממה את הגזרה' על ידי הפצת שמועות של התעצמות ישראלית כדי שמדינות ערב ירכשו מהם יותר נשק וכך תגדל מעורבותה של רוסיה באזור.

הסורים הפגינו את היישובים היהודים, צה"ל תקף חזרה וכן הלאה. באפריל 1967 במהלך יום קרבות "שיגרת" הופלו שישה מטוסי קרב סוריים – היה ברור שהסורים לא ישתקו...

הרקע למלחמת ששת הימים בחזית המצרית:

א. **חתימת הסכם הגנה עם סוריה** : בנובמבר 1966 חתמה מצרים על הסכם הגנה הדדי עם סוריה, דבר שמימש את שאיפתם של הערבים לפיקוד משותף.

ב. **כניסת צבא מצרים לסיני** : ב-14 במאי 1967, יום העצמאות של ישראל, החל הצבא המצרי (כ-100 אלף חיילים ואלף טנקים) להיכנס לסיני בתירוץ שצה"ל מרכז כוחות בצפון נגד סוריה, על פי "הוכחות" שהעבירה רוסיה למצרים.

ג. **פינוי כוח האוו"ם מסיני** : נשיא מצרים ג'מל נאצר דרש ממזכ"ל האו"ם לפנות את כוחותיו מסיני. האו"ם התפנה במהירות בטענה שאין לו ברירה אחרת, וב-20 במאי תפסו צנחנים מצרים את עמדות האו"ם בשארם א-שייח (אז תגידו לי, למה צריך את האו"ם??).

ד. **סגירת מיצרי טיראן** : נאצר הכריז על סגירת מיצרי טיראן וסנפיר (הכניסה למפרץ אילת) ואמר "אם היהודים מאיימים במלחמה, אנו אומרים להם אהלן וסהלן אנו מוכנים למלחמה".

ירדן : בין ישראל לירדן שררה מתיחות בשל ההתקפות הרבות שביצע אש"ף מבסיסיו שהיו בשטח ירדן. המתיחות הגיעה לשיאה בפעולת גמול גדולה שביצע צה"ל בסמוע שמדרום לחברון באפריל 1967.

ישראל : בעקבות כניסת הכוחות המצריים לסיני הוכרז על גיוס כללי בצה"ל, שר החוץ אבא אבן יצא לאירופה ולארה"ב לשיחות מדיניות לקבלת לגיטימציה לפעולה צבאית אך ללא הצלחה.

ראש הממשלה לוי אשכול נשא נאום ברדיו בו נשמע מגומגם וקטוע דבר שהוסיף על האווירה הקשה והפחד. הדרג הצבאי ובראשו הרמטכ"ל יצחק רבין ואלופי צה"ל סברו כי יש צורך לצאת למתקפת פתע. בלחץ הציבור הוקמה ממשלת אחדות, משה דיין קיבל את תיק הביטחון דבר שהעלה את המורל. ב-5 במאי 1967 הודיע דיין: "הממשלה החליטה לנקוט פעולה צבאית אשר תשחרר את ישראל מן הכיתור ותמנע את ההתקפה העומדת להיערך עליה על ידי כוחות המפקדה המאוחדת של צבאות מדינות ערב..."

מהלך הקרבות:

מבצע מוקד : המלחמה נפתחה ביום שני 5.6.1967 בשעה 45:7 במתקפת פתע אווירית של מטוסי חיל האוויר (185) שתקפו שדות תעופה במצרים, ירדן, סוריה ועירק והשמידו 70% מהמטוסים הערבים בעודם על הקרקע. התקפה זו הקנתה עליונות אווירית במשך כל המלחמה ואפשרה לכוחות השריון והחי"ר לפעול כמעט ללא הפרעה בכל החזיתות.

החזית המצרית : צה"ל פלש לסיני בשלושה ראשים ובסיוע חיל האוויר השמיד את הכח המצרי שנסוג עד למעבר לתעלת סואץ.

החזית הירדנית : ישראל הודיעה לחוסיין מלך ירדן כי אם צבאו לא יצטרף למלחמה צה"ל לא יתקוף אותו. נאצר שכנע את חוסיין להצטרף למלחמה וכוחותיו החלו בהפגזה על יעדים ישראליים. צה"ל כבש את ערי יהודה ושומרון כמעט ללא קרב למעט קרבות קשים בשכם ובצפון השומרון.

מוקד לחימה נוסף היה בירושלים שם התנהלו קרבות עזים בגבעת התחמושת, בביה"ס לשוטרים ובמוזיאון רוקפלר. ביום רביעי נכנסה חטיבת הצנחנים בפיקודו של מוטה גור דרך שער האריות וכבשה את הר הבית, הכותל והעיר העתיקה.

החזית הסורית: בעקבות לחץ שהופעל מצד מתיישבי עמק החולה ועמק הירדן שסבלו מהפגזות הסורים בשנים שקדמו למלחמה, ובשל מידע מודיעיני שהפיג את החשש מהתערבות סובייטית ומצרית, הורה משה דיין על כיבוש רמת הגולן. בבוקר יום שישי ה-9 ביוני החל צה"ל במתקפה על הסורים ובמהלך יומיים הצליח לכבוש את כל רמת הגולן (כמובן שכל זה כדי שתקום הישיבה התיכונית בחיספין...).

סיום הלחימה: ב-10 ביוני נכנסה לתוקפה הפסקת האש בין ישראל - למצרים, סוריה ולבנון.

תוצאות מלחמת ששת הימים והשפעותיה:

* ישראל הכפילה את שטחה פי שלוש. השטחים כללו את: סיני, רצועת עזה, יהודה ושומרון ורמת הגולן. ירושלים המאוחדת עברה לשליטת מדינת ישראל.

* ממדינה חלשה וקטנה הפכה ישראל למדינה החזקה באזור.

* הקשרים עם ארה"ב התהדקו. ניצחון ישראל- שהשתמשה בנשק מערבי, על ארצות ערב- שהשתמשו בנשק רוסי, נחשב כניצחון הגוש המערבי במלחמה הקרה.

* מדינת ישראל לא סיפחה את השטחים שכבשה למדינה מתוך תקווה לחתום על הסכם שלום שבמסגרתו ימסרו חלק מהשטחים למדינות ערב. אולם מדינות ערב המשיכו לסרב להכיר במדינת ישראל ולא הסכימו לנהל איתה מו"מ לשלום.

יחסי מדינת ישראל והעולם הערבי

מיום הקמתה של מדינת ישראל סרבו מדינות ערב להכיר בה ונלחמו כדי לחסלה. הליגה הערבית, שהוקמה בשנת 1945 ניהלה תעמולה נגד ישראל ובמקרים מסוימים הטילה חרם על חברות שקיימו קשרים כלכליים עמה. התעמולה הערבית הציגה את מדינת ישראל כגוף זר שפלש למזרח התיכון והשתלט על אזור המחייה הטבעי של האוכלוסייה הערבית. אחת מההצלחות של מדינות ערב במישור התעמולתי הייתה החלטת האו"ם בשנת 1975 הקובעת כי "הציונות היא צורה של גזענות ואפליה גזעית". בשנת 1991 התקבלה באו"ם החלטה המבטלת את ההחלטה הקודמת וקובעת שהציונות אינה גזענות.

הסכסוך הישראלי – פלסטיני

בעיית הפליטים הפלסטינים: בתקופת המנדט חלה הגירה גדולה של ערבים אל ארץ ישראל שממערב לירדן ומספרם הגיע ל-1,300,000 מהם נותרו בשטחה של מדינת ישראל לאחר מלחמת העצמאות כ-160,000 ערבים שקבלו אזרחות ישראלית. 400,000 ערבים נשארו בשטחים שכבש צבא ירדן, 150,000 ערבים נותרו ברצועת עזה, שתפס צבא מצרים. מלבדם, כ-600,000 ערבים נמלטו או גורשו משטחי ישראל והגיעו לירדן, לסוריה וללבנון. מדינות ערב (למעט ירדן) אליהן הגיעו הפליטים לא העניקו לפליטים אזרחות והשאירו אותם במעמד של תושבים ללא זכויות, מאחר וחששו שצעד כזה יתפרש כהסכמה עם קיום מדינת ישראל ויחליש את המאבק בה. כדי לשמור על מעמד הפליטים כפליטים הוקמה אוגנ"א, סוכנות האו"ם לרווחת הפליטים.

התארגנות הפלסטינים במדינות ערב לאחר מלחמת העצמאות למאבק במדינת ישראל: לאחר הקמת מדינת ישראל החל מאבקם של הערבים הפלסטינים שחיים מחוץ למדינת ישראל הדורשים את זכות השיבה – זכותם לחזור למקומות מגוריהם הקודמים בשטח מדינת ישראל הריבונית. לאחר מלחמת סיני, פליטים ערבים ביהודה, שומרון ורצועת עזה נואשו מהסיכוי שמדינות ערב יגברו על מדינת ישראל, יחסלו אותה ויאפשרו להם לשוב לבתיהם.

פת"ח (=ראשי תיבות בערבית של 'התנועה לשחרור פלסטיין') הוקם ב-1959 ומטרתו לפגוע במדינת ישראל בעיקר באמצעות פיגועי טרור באזרחים, אך גם באמצעות מאבקים מדיניים ותעמולה.

אש"ף (=ארגון שחרור פלסטיין) - ב-1964 הקימו מדינות ערב ארגון ארצי, שאיחד בתוכו גם את תנועת הפת"ח. הארגון ראה את עצמו כמייצג הפלסטינים במאבקם להקמת מדינה עצמאית בשטח מדינת ישראל. באותה שנה התקבלה האמנה הפלסטינית כמסמך יסוד שהגדיר את יעדי הארגון - הוא לא הכיר במדינת ישראל, ונלחם בה בפעולותיו.

לאחר מלחמת ששת הימים מאבקו של אש"ף במדינת ישראל החריף, ופיגועי הטרור התגברו. הארגון הוסיף לאמנה בשנת 1968 סעיפים המקצינים את פעולתו ויחסו כלפיה, ומציגים את מלחמת הגרילה כדרך לגיטימית להשגת יעדיו. אש"ף פעל בפעולות טרור נגד מדינת ישראל ביניהם: אסון מעלות (1974), אוטובוס הדמים (1978) ועוד.

החמאס (=התלהבות או גבורה) הוקם ב-1987 בתוך מדינת ישראל, ברצועת עזה (בשונה מאש"ף שהוקם ביוזמת מדינות ערב, מחוץ למדינת ישראל). כארגון לאומי מקומי היה החמאס ארגון בעל כוח רב יותר בקרב ערביי יהודה, שומרון ורצועת עזה, כתנועת שחרור עממית. אנשי חמאס ראו עצמם כלוחמי חופש, שמטרתם להקים מדינה אסלאמית בכל שטחי ארץ ישראל. לצורך כך התנהל הארגון כארגון טרור, שמשתמש בכל האמצעים על מנת להרוס את ישראל. ב-1988 התקבלה אמנת הארגון. החמאס מוגדר בעולם כארגון טרור בלתי חוקי, ואילו אש"ף נחשב בעולם לארגון לגיטימי ולנציגם החוקי של הפלסטינים, והוא אף נוכח בדיוני האו"ם כמשקיף. שני הארגונים השתדלו על אף השוני לשתף פעולה, כאשר מטרתם העיקרית משותפת: מאבק אלים במדינת ישראל. אך במקרים רבים הידרדרו הארגונים למאבקים פנימיים שבהם נהרגו רבים משני הצדדים.

האינתיפאדה (=בערבית: התנערות) הראשונה פרצה ב-1987 והיא כללה פיגועי דקירה, זריקות אבנים ובקבוקי תבערה על צירי התנועה ומהומות אלימות. לדוגמה, ביולי 1989 דרדר מחבל את אוטובוס אגד קו 405 לתהום ליד קריית יערים, וכך רצח 16 איש. האינתיפאדה החלה לדעוך ב-1991, בין השאר בעקבות מעצרים רבים של מנהיגי האינתיפאדה בידי ישראל, והופסקה רשמית ב-1993, עם חתימת הסכמי אוסלו.

יוזמות מדיניות משנות ה-70 ואילך לפתרון הסכסוך הערבי הישראלי והבעיה הפלסטינית:

הסכם השלום עם מצרים:

מצרים הייתה המדינה הערבית הראשונה שפתחה במגעים לשלום עם ישראל. עד אז אף מדינה ממדינות ערב לא הסכימה להכיר בקיומה של ישראל. בעקבות תבוסתה בשלוש המלחמות הקודמות עם ישראל, נקלעה מצרים למשבר כלכלי עמוק ונשיא מצרים אנואר סאדאת רצה לייצב את שלטונו, גם ע"י השקטת הרוחות בגבולות עם ישראל. בנובמבר 1977 (תשל"ח) סאדאת הביע בפני הפרלמנט המצרי נכונות להגיע לישראל כדי לפתוח במשא ומתן על הסכם שלום. כעבור יומיים הוא הוזמן ע"י ממשלת ישראל ושבוע לאחר מכן הגיע לארץ ונאם בכנסת.

שיחות השלום התקיימו בשנת 1978 בקמפ דייוויד - מעון הקיץ של נשיא ארה"ב. הסכם השלום הסופי נחתם בבית הלבן בווישינגטון בשנת 1979 (תשל"ט). החלק העיקרי בהסכם הוא ההתחייבות של ישראל לסגת מכל חצי האי סיני ולפנות את יישובי סיני. בצד המצרי, סאדאת היה צריך מידה רבה של אומץ כדי לעשות צעד זה. רבים מהמצרים לא תמכו בו, שר החוץ שלו התפטר ומצרים גורשה מהליגה הערבית. שנתיים לאחר חתימת ההסכם נרצח סאדאת בידי מתנגדיו. בצד הישראלי

הייתה הסכמה נרחבת בנוגע להסכם השלום עצמו אך פינוי יישובי סיני עורר סערה ציבורית. הנסיגה נתפסה כתקדים מסוכן למסירת חלקים מהארץ תמורת הסכם שלום. בשנת 1982 פונו יישובי סיני.

הסכם השלום עם ירדן

מאז מלחמת ששת הימים, המלחמה האחרונה שבה הייתה מעורבת, הראתה ירדן נכונות לקיים יחסים תקינים עם ישראל. מפגשים חשאיים נערכו בין ראשי המדינות בניסיון להגיע להסכם שלום. ירדן נמנעה מלחתום על הסכם שלום רשמי עם ישראל מחשש מתגובות מדינות ערב. לאחר התמוטטות בריה"מ והגוש הקומוניסטי, שהחלישה את מדינות ערב ולאחר החתימה על הסכמי אוסלו (ראו להלן) נפתחה הדרך לחיזוק היחסים בין ישראל וירדן. ישראל יזמה את המשא ומתן ובשנת 1994 (תשנ"ה) נחתם הסכם השלום בין שתי המדינות. בהסכם נקבע הגבול בין המדינות על פי הגבול שהיה קיים בתקופת המנדט הבריטי, בשינויים קלים הנובעים מהתנאים בשטח. סוכם על חלוקה בניצול מי הירדן ושאר מאגרי המים המשותפים לשתי המדינות. בנוסף, הוסכם על שיתוף פעולה כלכלי בין המדינות. בנוגע להסכם זה הייתה הסכמה כמעט מלאה בציבור הישראלי.

הסכמי אוסלו

בעקבות מבצע שלום הגליל בשנת 1982 גורשה מפקדת אש"ף מלבנון לתוניס וכך התרחק אש"ף ממדינת ישראל וכוחו נחלש. החלשות זו יצרה בארגון מוטיבציה לנסות לשנות כיוון ולחתור למשא ומתן עם ישראל. בשנת 1992 עלתה מפלגת העבודה בראשות יצחק רבין לשלטון. כבר באותה השנה החלה הממשלה במשא ומתן חשאי עם אש"ף. בעקבות כך, הכיר הארגון במדינת ישראל ומדינת ישראל הכירה באש"ף כארגון המייצג של ערביי ישי"ע (ראשי תיבות יהודה שומרון ועזה) והפליטים במדינות ערב ולא כארגון טרור כפי שהוגדר עד אז. בשנת 1993 נחתמו הסכמי אוסלו (על שם העיר אוסלו בנורבגיה, שבה התקיימו רוב השיחות). על ההסכם חתמו רה"מ יצחק רבין וראש אש"ף יאסר ערפאת.

תוכן ההסכם: בהסכמים התחייב אש"ף להימנע מטרור ולפעול ליישוב הסכסוך בדרכי שלום. ישראל התחייבה להעניק אוטונומיה לאזורי יהודה, שומרון ועזה שבהם תוקם רשות פלסטינאית. עוד נקבע, כי הרשות אינה כפופה לישראל או לכל מדינה אחרת אך היא גם לא מדינה עצמאית. הרשות יכולה לנהל את ענייניה הפנימיים בצורה עצמאית אך לא יהיו לה יחסי חוץ וצבא רשמי. בשנת 1995 נחתם הסכם אוסלו ב' ונקבעה בו מידת השליטה של הרשות בישי"ע:

שטחי A - בשליטה מלאה של הרשות הפלסטינית.

שטחי B - שליטה אזרחית של הרשות הפלסטינית ושליטה ביטחונית של ישראל.

שטחי C - בשליטה מלאה של ישראל.

המחלוקת על ההסכם: הסכמי אוסלו עורר מחלוקת קשה בציבור הישראלי. המתנגדים טענו שאש"ף לא באמת מתכוון להתקדם לשלום ושהעברת חלקים מישי"ע לשליטת הרשות תסכן את המתיישבים היהודים שיצטרכו לעבור באזורים אלו. נוסף על כך אם אש"ף לא יעמוד בתנאי

ההסכם לא תהיה אפשרות להחזיר את הגלגל אחורנית. טענה נוספת התייחסה לזכותו הלאומית-היסטורית של עם ישראל על א"י ולאיסור ההלכתי למסור חלק מא"י לריבונות זרה. מנגד, התומכים בהסכם טענו שהוא יוביל לשינוי בקרב ערביי יש"ע שבעקבותיו הם יהיו מוכנים לויתורים שעד כה לא היו מוכנים להם. בנוסף, ההסכם יאפשר שינוי ביחסים עם כלל מדינות ערב וישפר את מעמדה הכלכלי והמדיני של ישראל בעולם. גם לאחר אישור הסכמי אוסלו המשיכו המתנגדים בפעולות המחאה והמתח בחברה הישראלית בין מתנגדי ההסכם ותומכיו הלך וגאה. בנובמבר 1995 נרצח ראש-הממשלה יצחק רבין ע"י יגאל עמיר. רצח רבין היה אירוע טראגי ומטלטל שנגרם בעטייה של שנאת אחים. הוא העמיק את המתח בחברה הישראלית בין תומכי ההסכם לבין מתנגדיו, ובין כלל החברה לבין הציבור הדתי-לאומי, שהרוצח בא משורותיה. לצפיה בסרטון בנושא הסכסוך הערבי-פלסטיני [לחץ כאן](#) (או קרא בעיתון של היום, מחר...)

ולסיום: לאחר מלחמת יום כיפור כתב המשורר חיים חפר את השיר 'המלחמה האחרונה' בו נאמר: "אני מבטיח לך ילדה שלי קטנה שזו תהיה המלחמה האחרונה". עוד לא זכינו לכך, ועדיין אנו עסוקים במלחמות פנימיות ובמלחמות חיצוניות. אני מקווה שדמויות המופת, הדילמות המוסריות, מורכבות האירועים בהם עסקנו בשיעורי ההיסטוריה, כל אלה הוסיפו נדבך חשוב בעיצוב זהותכם האישית והלאומית, שאו בגאון מורשת יקרה זו עד לאותה "המלחמה האחרונה" שאחריה יבוא השלום העולמי.

אשמח לקבל מכם משוב/הארות/שאלות/פירגונים : עדו ישראלי 054-4918480